

Origen de la Fia-faia

Un territori especial i una població característiques

L'Alt Berguedà és una zona molt especial del país, un territori mal comunicat, pràcticament fins el segle XX. El seu poblament, tradicionalment feble, és però ininterromput, el que facilita el manteniment de tradicions de llarga durada. Entra a la història després de la ràtzia i definitiva conquesta romana feta pel cònsol Cató (any 191 abans de Crist), els habitants que resten, acullen, molt després, pobladors visigots, i a partir del segle VIII refugiats cristians del sud, davant l'ocupació musulmana, que mai arriba aquí, i més tard pobladors de la Cerdanya, que porten la cristianització i la catalanització definitives. La base són sempre els pobladors originals, que mantenen aferrissadament els costums.

L'origen de la Fia-faia és indubtablement pagà; podria haver format part d'un ancestral ritu de culte al sol. Correspondria a la celebració del solstici d'hivern: el dia en que el sol té una menor durada en el firmament. Els solsticis, tant el d'hivern, com el d'estiu, per Sant Joan, han estat celebrats en la majoria de cultures amb base agrícola o ramadera des de la prehistòria, pràcticament arreu del món.

La foguera dalt el turó on s'encenien les falles d'hivern, era com una pregària al sol perquè aquest no escurés més el dia, les hores de claror, i comencés a allargar-lo. En aquella foguera s'encenien les falles que havien de dur el foc a la comunitat. Després de la celebració s'iniciava la recuperació i creixement dels dies, s'havia acomplert un ritual màgic. Encara avui a Cerdanyola, esperen la sortida del sol, el resultat del ritual.

Tan arrelades estaven aquestes celebracions que amb més o menys canvis, van sobreviure a l'Imperi Romà, mantenint-se de manera més genuïna als territoris on la romanització va ser poc profunda, com va ser el cas de l'Alt Berguedà; que coincideix en ser també de cristianització molt tardana.

El cristianisme, sàviament, va optar per integrar aquestes celebracions paganes, situant festes cristianes en les mateixes dates; en el cas del solstici d'estiu es va fer coincidir amb Sant Joan i el d'hivern amb la commemoració del naixement de Jesús. Avui aquestes dates han quedat lleugerament desplaçades per les modificacions fetes al calendari. Cal dir que el Nadal no es comença a celebrar fins els segles XI–XII

Joves cremant faies a la Plaça Catalunya. Bagà.

AUTOR: XAVIER PEDRALS COSTA

en aquest territori, el que permet el manteniment de cultes solars fins molt tard.

Per Nadal algunes localitats pirinenques encenen fogueres públiques, Vallcebre en seria un cas, la de La Nou es va perdre el 1971, però de falles sols resten les de Bagà i Cerdanyola, són per tant, úniques, tot i que hi ha altres festes semblants dins el mateix cicle. Per Sant Joan es fan fogueres arreu, de torxes tampoc se'n fan gaires, però s'assemblen, amb variants en la forma de fer la falla, i amb major o menor complexitat de la festa. Amb petites diferències arreu reben el nom

de falla la torxa i de fallaires els portadors. En la parla de l'Alt Berguedà "falla" es diria "faia".

La Piafaria avui

Durant centúries i fins avui mateix ha estat una part d'una festa plenament cristiana. Si adquireix plena independència serà al segle que vivim, i potser al mateix ritme que la resta del Nadal, que es viu cada cop més com a tradició que com a part d'una festa religiosa. A Bagà i a Sant Julià de Cerdanyola la Piafaria és la festa que dona entrada al Nadal.

La vigília, el 24 de desembre, són convocats a so de corn un grup de fallaires adults, per pujar a la muntanya, en el punt del capvespre; a cada una de les dues poblacions s'encén una foguera, en un turó amb vistes a la posta del sol, des d'allà el foc és transportat al centre del poble per un grup de fallaires en una vistosa davallada nocturna; l'espera des del poble, és un espectacle, amb un encant extraordinari. En arribar els portadors de torxes són rebuts amb joia a cada població, amb les campanes dels temples fent vibrar l'aire. Un cop a lloc reparteixen el foc a la resta de fallaires.

S'inicia aleshores la crema general, acompanyada amb cants molt breus: "Fia-faia, que nostro senyor ha nascut a la paia", i d'una música que recull la tonada dels antics cants, el crepitjar de les faies i l'alegria nadalenca. Quan les torxes queden curtes, s'afegeixen a la foguera encesa prèviament, sobre la que solen saltar els joves i al seu voltant es forma una rotllana de joc, i de ball, es fan rotllanes al voltant del foc.

La crema general a Bagà és espectacular, amb centenars de

torxes que conflueixen a les places porxada i a la de Catalunya. A Sant Julià de Cerdanyola la baixada de faies és gairebé general. Acabada la festa es menja coca amb allioli de codony, una menja tradicional de la diada que es reparteix per a tothom. A Cerdanyola a la nit es fa un àpat comunitari al voltant del mateix foc encès per la Fia-faia, i de fet al seu voltant s'espera, divertidament, la sortida del sol, el ritus

perquè la majoria ja estan consolidades, per altre, per analitzar les que van quedar pendents, i encara més, per reflexionar quins camins cal emprendre amb l'actual creixement de la festa.

La idea era recuperar alguna de les parts perdudes, i adaptar-se als temps. No forçar res. Per l'experiència sabem que un fi sentit popular sap de seguida què cal, què ncaixa i què no, què manté l'essència d'una festa.

Baixada de faies del turó del Siti. Bagà.
AUTOR: XAVIER PEDRALS COSTA

complet. Durant l'espera es farà l'endreça, magnífic joc de jovent. Bagà, que també la feia (per reis), la va perdre, és del record de les persones més grans.

Les faies solen tenir una llargada superior als dos metres, es fan amb una herba de tija alta, popularment faia, que es recull entre feixes i costes. La seva confecció manté algunes diferències entre Cerdanyola i Bagà, les primeres porten un tronc central que els dona consistència, i les de Bagà se sostenen per elles mateixes.

Avaluació de les reformes dels darrers anys

La perspectiva dels anys passats ens porta a la necessària avaluació de les reformes, per un costat

El segle XX hi hagué, almenys, tres propostes de reforma. Segueixo aquí la que vaig redactar el 2001 encomanada per l'Associació Medieval de Bagà. Es va presentar a les I Jornades sobre la Fia-faia i les festes del foc, i és la que estem vivint avui.

Introducció de **música**, que ja s'havia proposat diverses vegades. És un intent de sintetitzar la tonada del que es canta, el crepitat de faies, toc d'oració, que acompanyi els cants i que no sigui estranya, es deu a Neus Simón, i és un èxit.

El **corn** per aplegar fallaires va venir després, fet a Suècia, on hi ha tradició, i vaques de la mateixa raça que l'original catalana, que avui aquí s'ha perdut.

El **toc de campanes**, s'ha fixat, perquè cada any sonen en arribar

els fallaires de la davallada. Com el corn, imprescindible.

Comerços tancats en l'indret on es fa la festa, si pot ser **horari festiu**; les festes són festes, cal un estat d'ànim diferent a un horari laboral. És un objectiu assolit.

Renúncia a la recuperació de la vetlla i l'endreça com a veritable final de la festa a Bagà. Magnífica realitat a Cerdanyola, que perviu com sempre.

Recuperar la **davallada** de faies! És la part més radical i espectacular de la reforma! Mocadors, braçilet, accés universal, però fins a cert punt controlat, etc. Cal dir que l'itinerari és adaptat, no pas l'originari, molt més llarg; les darreres reminiscències són dels anys 30-40 del segle passat. La davallada permet graduar edats: els avis la fan, els adults la trans-

porten, tots la cremen, ballen, etc. La participació de totes les edats és una de les bases de la vitalitat d'una festa comunitària. Un èxit esclatant.

Espai per la innovació, concretat a Bagà amb la volada de faies. Obert a Cerdanyola gràcies a les seves faies molt més mòbils.

Possibilitat futura de fer algun tipus de faia per Sant Joan! Queda absolutament aparcada, de moment.

Recuperar el ball, o un de nou ben inspirat. Hi havia hagut el ball cerdà eguasser, i després el ball dels aranyons. Segurament prohibits per criteris morals. El que hi ha actualment cada any és més participació, tot i que costa als adults.

Impedir que les faies restessin estàtiques un cop arribades a la plaça de les Voltes, a o la plaça de sant Julià, això no s'ha aconseguit, les circumstàncies tampoc no han permès treballar-ho a fons.

A Bagà:

Tornar a donar tota la importància a la plaça de les Voltes, mantenint l'activitat inicial a la plaça de Catalunya, per no trencar amb el costum establert. Això s'ha aconseguit totalment, el que no era previsible era que quedés colapsada tant aviat.

Córrer faies pel carrer major. Ja es va veure des del primer any que no era possible recuperar les antigues corredisses.

Reiniciar com a prova la crema de faies pels petits des dels balcons a la plaça de les voltes, la més adequada per l'escassa il·luminació nocturna de les façanes. Queda també aparcada.

En conjunt l'afluència creixent d'espectadors, que no porten faies, demana una delimitació dels espais que ocupen, per facilitar la visió, sense trencar de cap manera que la Fia-faia és una festa oberta i per participar. Sols cal portar una faia.

Avaluació conjunta molt positiva i reformes ben acceptades. Els objectius bàsics s'han assolit més que satisfactòriament.

Xavier Pedrals Costa